

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Doğu Bloku Ekseninden Avrupa Birliği'ne Üye Olan Ülkelerde Ekonomik Değişim

Economic Change in Countries Membership of the European Union from the Eastern Bloc Axis

Öz

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünyada ekonomi ve siyaset alanında değişimler başlamıştır. 1950'li yıllardan sonra dünya ekonomisi ve siyaseti iki kutuplu hale dönüşmüştür. Bu kutuplar kapitalist ve sosyalist sistemlerden oluşmuştur. Sosyalist sisteme Sovyetler Birliği öncülük yaparken, kapitalist sisteme ise ABD öncülük yapmıştır. Sovyetler Birliği'nin öncülük yaptığı sistem Doğu Bloku ve Bloka üye ülkeleri de kapsamaktadır. Doğu Bloku varlığı yaklaşık 40 yıl sürmüştür, 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona ermiştir. Gelişmiş Batı ülkeleri ve kapitalist sistemle rekabet edemeyen Blok, 1980'li yılların sonunda dağılma sürecine girmiştir. Doğu Blokunun dağılması sosyalist veya merkezi kumanda ekonomik sistemin son bulmasına neden olmuştur. Eski Doğu Blokuna üye olan ülkeler piyasa ekonomisine geçme kararı almışlardır. Merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan eski Doğu Bloku ülkeler kısa sürede piyasa ekonomisine geçiş reformlarını başarıyla tamamlamışlardır. Netice olarak Avrupa Birliği (AB) ve NATO gibi önemli kuruluşlara üye olmuşlardır. Günümüzde eski Doğu Bloku ülkeleri AB'nin ekonomi adına önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bir zamanlar merkezi planlı ekonomik sistem ile yönetilen, sistemin dağılmasıyla piyasa ekonomisine geçiş kararı alan bazı ülkelerin ekonomileri incelenmiştir. Piyasa ekonomisine geçiş sonrasında AB'ye entegre olan bu ülkelerin ekonomilerindeki değişim ele alınmış ve yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda, Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkelerin makroekonomik yapılarındaki önemli değişimlerin olduğu bulguları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Bloku, Avrupa Birliği, Ekonomik Değişim, Sosyalist Sistem

Remzi BULUT

Dr. Öğr. Üyesi.
Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi, İktisadi Ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.
rbulut@mehmetakif.edu.tr
ORCID : 0000-0003-1169-2949

Cilt / Issue: 11(1) 343-374
Geliş Tarihi: 12.06.2023
Kabul Tarihi: 09.11.2023

Atıf: Bulut, R. (2023). Doğu Blok'u Ekseninden Avrupa Birliği'ne Üye Olan Ülkelerde Ekonomik Değişim. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 343-374. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1429472>.

Abstract

With the end of the Second World War, changes began in the world economy and politics. After the 1950's, the world economy and politics became bipolar. These poles are known as capitalist and socialist systems. While the Soviet Union pioneered the socialist system, the USA pioneered the capitalist system. The system pioneered by the Soviet Union also includes the Eastern Bloc and its member countries. The Eastern Bloc continued its existence for approximately 40 years. Unable to compete with developed Western countries and the capitalist system, the Bloc entered the process of disintegration at the end of the 1980's. The dissolution of the Eastern Bloc led to the end of the socialist or centralized control economic system. Former Eastern Bloc countries have decided to switch to a market economy. The former Eastern Bloc countries located in Central and Eastern Europe have successfully completed their transition to market economy reforms in a short time. As a result, they have become members of important organizations such as the European Union (EU) and NATO. Today, the former Eastern Bloc countries constitute an important part of the EU's economy. In this study, the economies of countries that were once in a centrally planned economic system and then transitioned to a market economy with the dissolution of the system were examined. The change in the economies of these countries integrated into the EU after the transition to a market economy is discussed. As a result of the study, findings were obtained that there were significant changes in the macroeconomic structures of the former Eastern Bloc countries that were members of the European Union.

Keywords: Eastern Bloc, European Union, Economic Change, Socialist System

Extended Abstract

At the beginning of the twentieth century, the world economy and politics began to be reshaped. Significant changes have occurred in Russia and China. The Soviet Union was established as a result of Russia's expansionist policies. After the Second World War, it moved to different dimensions in terms of world economy and politics. The Eastern Bloc was established under the leadership of the Soviet Union. With the establishment of the Eastern Bloc, the world became bipolar in terms of military, politics and economy. Many countries in Central and Eastern Europe became part of the Eastern Bloc. The Eastern Bloc existed for approximately 44 years, between 1947 and 1991.

Many reasons, especially economic and social crises, led to the disintegration of the Eastern Bloc and the Soviet Union. Mikhail Gorbachev, who came to power in the Soviet Union in 1985, implemented policies such

as Perestroika (restructuring) and Glasnost (openness) to prevent the disintegration process. These policies, in a way, meant a softening of the socialist regime, which had been governed by strict rules and regimes for many years. From now on, M. Gorbachev constantly emphasized the need for peaceful coexistence in his discourses. However, by the end of the 1980's, it became uncompetitive with the USA and Western European countries in the military, political and economic fields. The Eastern Bloc, which was established on March 12, 1947, ended with the dissolution of the Soviet Union on December 26, 1991.

With the collapse of the Eastern Bloc, the "Cold War" period ended and the world, especially the economy, became unipolar. With the disintegration of the centrally planned economic system, economic crises began to occur in the former Eastern Bloc countries. Economic crises have brought about social and community crises. In these countries, excessive increases in the prices of goods and services that disrupt the macroeconomic structure, decreases in the production of basic consumer goods, or dysfunction of quality and control mechanisms have led to an increase in economic crises. Due to the economic crisis, there has also been an increase in social events such as an increase in crime rates, smuggling, black marketeering, ill-gotten gains and suicide.

With the dissolution of the Eastern Bloc, the member countries of the Bloc decided to transition from the centrally planned economic system to the free market economy. In order to transition to a market economy, some reforms had to take place. Countries that have implemented reforms to transition to a market economy have resolved social and economic problems. The central and eastern European countries, which completed and implemented the transition reforms, and the Baltic Republics that left the USSR, became members of the European Union and NATO.

The transition from a centrally planned economy to a market economy in Central, Eastern Europe and the Baltic republics took approximately 10 years. In terms of economy, there are important differences between the beginning of the transition to a market economy and the period in which reform practices are completed. The economic and social crises experienced in the first years of the transition to a market economy were replaced by a welfare economy. The macroeconomic structure, which was disrupted due to the lack of system in the first years of the transition, was improved with the completion of the reforms in the transition to a market economy. In particular, there were increases in GDP, national income, foreign trade and economic growth, and decreases in inflation

and unemployment rates. Social problems experienced in these countries have decreased to minimum levels.

CEE and the Baltic republics are in a more advantageous position than other former Eastern Bloc countries in the implementation of reforms in the transition to a market economy. Some of these advantages; Geographical and cultural proximity to developed European countries, easy entry of foreign investors and capital, highly qualified workforce and developed industrial sector. Developed European countries continued their financial and technical support to these countries from the beginning to the end of the implementation process of transitional reforms.

With the membership of the countries in the former Eastern Bloc, the European Union has moved to different dimensions in terms of politics and economy. European Union; While it has become richer in terms of economy, politics, military, population and culture, it has also expanded in terms of surface area. Approximately 25% of the European Union in terms of economic and social power consists of former Eastern Bloc countries. It is expected that the former Eastern Bloc countries joining the European Union will act as a bridge between Asia and Europe, especially in the economy, political, and cultural contribution to world peace.

This study generally consists of two parts. In the first part, the dissolution of the Eastern Bloc, the search for a system by the member countries and their transition to a market economy are discussed. In the second part, the economies of the former Eastern Bloc countries that are members of the European Union are discussed and examined. According to the findings, it has been observed that the changes in the economic structures of the former Eastern Bloc member countries were noticeable after they became members of the European Union. The same situation is also reflected in social life. In the study, the former Eastern Bloc countries that are members of the European Union are divided into two groups, and these are considered as the Baltic countries and the Central and Eastern European countries.

Giriş

Çarlık Rusya'sında, 1917 yılının şubat ayında gerçekleşen ve tarihi kayıtlara "Rus Devrimi" olarak geçen devrimle birlikte Çarlık Rusya'sı sona ermiştir (Çernov, 2007, s. 178). Çarlık rejiminin sona ermesiyle birlikte siyasi egemenlik ve yönetim geçici hükümete bırakılmıştır. Devrim sonrasında Sovyetler Birliği'nin kurulması çalışmalarına başlanmış olup, 30 Aralık 1922 tarihinde başta Rusya Federatif Cumhuriyeti olmak üzere Ukrayna, Beyaz Rusya, Kafkasya Cumhuriyetleri ve Orta Asya Cumhuriyetlerinin birleşmesiyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurulmuştur (Bulut, 2014, s. 9). Bu dönemlerde Çin'de de benzer durum yaşanmakta olup, 1912 yılında Milliyetçi Partinin iktidara gelmesiyle binlerce yıldan beri devam eden hanedanlık dönemine ve yönetimine son verilmiştir. 1912 ile 1949 yılları arasında yönetimde olan Çin Milliyetçi Parti ile Çin Komünist Parti arasında sürekli gerilimler ve iç savaşlar yaşanmıştır. 1949 yılında iç savaşı kazanan Mao Zedong yönetimindeki ordu milliyetçi yönetime son vermiş ve komünist yönetim 1 Ekim 1949 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkeleri tarafından kısa sürede tanınmıştır (Bulut, 2023, s. 189). Çin Halk Cumhuriyeti'nin ve Doğu Blokunun kuruluşu arasında yakın bir benzerlik olmuştur.

Doğu Bloku kavramı, soğuk savaş döneminde başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan müttefik ülkeleri tanımlamak için kullanılmış bir kavramdır. Doğu Bloku kavramı yerine zaman zaman Varşova Paktı ve Comecon gibi kavramlar da kullanılmıştır. 1947 yılında başta Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Doğu Almanya gibi Avrupa'da yer alan ülkelerin sosyalist rejim altına girmesiyle Moskova'dan yönetilen bir blok haline gelmiştir (Tunç ve Türkoğlu, 2007, s. 1114). Soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği ve müttefiki olan Doğu ve Merkezi Avrupa ülkeleri için Doğu Bloku, Demir Perde ve Sovyet Bloku kavramları sık sık kullanılır hale gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya ekonomi ve siyasetinde köklü değişimler yaşanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası "Soğuk Savaş" olarak nitelendirilen dünya siyaseti ve ekonomisi Sovyetler Birliği ve ABD çevresinde şekillenen "iki kutuplu" hal almıştır. Bu kutuplar kapitalist ve sosyalist sistemlerden oluşmaktadır (CVCE, 2023). Sosyalist sisteme Sovyetler Birliği öncülük yaparken, kapitalist sisteme ise ABD öncülük yapmıştır. Doğu Bloku içinde yer alan ülkeler "Halk" veya "Sosyalist" ülke olarak adlandırılmışlardır. Yugoslavya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (YFSC) ise istisnai bir durum sergileyerek

komünist ve sosyalist ülke olmasına rağmen, hiçbir zaman Doğu Bloku veya Varşova Paktı'nın bir parçası olmamıştır.

Doğu Bloku ülkeleri Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikaları sonucu 1947 ila 1991 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Geçen 44 yıllık süre içinde Bloku oluşturan ülkeler başta ekonomik ve politik açıdan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) etkisi ve kontrolü altında kalmışlardır. SSCB tarafından kontrol altına tutulan bu ülkelerde sosyalist sistem ve ideoloji (düşünce planında) uygulanmıştır. Doğu Blokunu oluşturan bu ülkelerde başta sıkı ideolojik kontrollerin yapılması ve özgürlüklerin kısıtlanması beraberinde güçlü bir devletçilik anlayışını ve yapısını getirmiştir. Her alanda (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) kontrollerin sağlandığı Doğu Bloku ülkeleri Sovyet ekonomisi ve politikasının bir parçası olarak tanımlanır hale gelmiştir. Doğu Bloku ülkeler ile SSCB arasında başta mal ve hizmet olmak üzere her çeşit sermaye dolaşımı kolay hale gelmiştir. Sovyetler Birliği tarafından dünya çapında sosyalist ideolojiyi yaymak ve ABD'ye gözdağı vermek amacıyla bazı ülkeler (Küba vb. ülkeler) pozitif ayrımcılığa uğramıştır.

Dünyada ve gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde rekabetin artmasıyla birlikte Doğu Bloku ülkelerde 1980'li yılların sonunda ani değişimler yaşanmaya başlamıştır. İlk 1989 yılı sonunda Berlin duvarının yıkılmasıyla Doğu ve Batı Almanya birleşmiştir (Saidov, 2020, ss. 42-45). Sovyetler Birliği son lideri olan Mihail Gorbaçov'un uygulamaya koyduğu Glasnost (açıklık) ve Perestroyka (yeniden yapılanma) politikalarının başarısız olması ve merkezi planlı ekonominin güncel sorunlara ve gereksinimlere yeterince cevap verememesi Doğu Blokunun ve sosyalist sistemin yıkılmasını hızlandırmıştır (Gorbachov, 1988, s. 47). İki kutuplu dünya düzeninin birini oluşturan Sovyetler Birliğinin 1991 yılı sonunda yıkılması eski Doğu Bloku ülkelerini yeni sistem arayışlarına sürüklemiştir (Golovchenko, 2009, s. 182).

Doğu Blokunu oluşturan ülkelerin birer birer sosyalist sistemden ayrılmasıyla Avrupa Birliği'ne yakın olan ülkelerde piyasa ekonomisine geçiş reformları hız kazanmıştır. Reform çalışmalarının ilk etabında bu ülkelerden bazı ülkeler yeni anayasa kabul ederken bazı ülkeler ise yeni anayasa yerine eski anayasa üzerinde düzenlemeler yapmayı tercih etmişlerdir. Hukuk ve anayasa alanlarındaki düzenlemeleri ekonomi alanındaki reformlar takip etmiştir. Avrupa Birliği normlarını ve piyasa ekonomisine geçiş reformlarını yerine getiren eski Doğu Bloku ülkeler AB ve NATO gibi önemli kuruluşlara üye olmuşlardır.

Günümüzde, Birleşik Krallığı'nın (İngiltere) Avrupa Birliği'nden

ayrılmasıyla Avrupa Birliği'nin 27 üyesi bulunmaktadır. Birliği oluşturan 11 ülke ise eski sosyalist rejim ile yönetilen ülkelerden oluşmaktadır. Bu ülkeler Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Doğu Blokunun dağılması, üye ülkelerin sistem arayışları ve piyasa ekonomisine geçişi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkelerin ekonomileri ele alınmış ve incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, eski Doğu Bloku üyesi olan ülkelerin Avrupa Birliğine üye olmalarıyla ekonomik yapılarındaki değişimlerin hissedilir şekilde olduğu görülmüştür. Çalışmada Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku üye ülkeler, Baltık ülkeleri ile Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri olarak iki gruba ayrılmış ve incelenmiştir.

Doğu Blokunun Sonu

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomi ve siyasetinde önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. 1985 yılında Sovyetler Birliği'nde yönetime gelen Mihail Gorbaçov, sosyalist sistemin ve Doğu Blokunun dağılma sürecine girdiğini belirtmiş ve dağılmayı önlemek amacıyla uygulanan katı politikaların yerine daha esnek ve yumuşak politikalar uygulamaya çalışmıştır. Her ne kadar birtakım ekonomik ve sosyal politikalar uygulamaya konulmuş ise de başarılı olunamamıştır. Doğu ve Merkezi Avrupa'da yer alan sosyalist ülkelerin gelişmiş Batı ülkelerine olan özentileri hızla artmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği Merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan sosyalist ülkeler üzerindeki etki ve kontrollerinin zayıfladığı görülmüştür. 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması sonucunda iki Almanya birleşmiş ve Blokun dağılması hız kazanmıştır. 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılması, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın da dağılmasını beraberinde getirmiştir (Orallı, 2021, s. 346). Doğu Blokunun sona ermesiyle Balkanlarda, Merkezi ve Doğu Avrupa'daki ülkeler sistemden ayrılmış, Baltık Bölgesinde, Kafkaslarda ve Orta Asya'da eski sosyalist cumhuriyetler SSCB'den bağımsızlığını ilan etmişlerdir (Bistrova, 2005, ss. 38- 55).

Doğu Blokunu oluşturan ülkelerin toplam yüzölçümü 23 milyon 580 bin kilometrekareyi bulmuştur. Toplam yüzölçümün yaklaşık % 95'ini Sovyetler Birliği oluştururken kalan %5'lik kısmını Blokun diğer ülkeleri oluşturmuştur. Nüfus olarak incelendiğinde 1950 yılında Blokun toplam nüfusu yaklaşık 289 milyon iken, 1985 yılı sayımlarına göre 410 milyonu bulmuştur. Toplam nüfusun %65'lik kısmını Sovyetler Birliği oluşturmuştur. Bundan dolayı denilebilir ki Sovyetler Birliği'nin coğrafi

ve demografik kriterler açısından diğer Doğu Bloku ülkeler üzerinde güç ve kontrolü söz konusu olmuştur. Aynı durumun ekonomi, siyasi ve askeri alanlarda da olduğunu söylemek mümkündür.

Doğu Blokunun Dağılması ve Sistem Arayışları

Yirminci yüzyılda dünya ekonomi ve siyasetinde birçok değişimler meydana gelmiştir. Kuşkusuz bunlardan en önemlileri arasında Rusya İmparatorluğu'nda yaşanan devrimler sonucunda Çarlık Rusya'sının sona ermesi ve yerine Sovyetler Birliği'nin kurulması olmuştur. Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla birlikte ekonomi ve ekonomik faaliyetler devlet kontrolünde gerçekleşmiştir. Toplumun mal ve hizmet arz ve talebi merkezi ekonomik planlama ile karşılanır hale gelmiştir. Kısaca ekonominin tüm alanlarında merkezi planlama söz konusu olmuştur.

Planlı ekonomi döneminde mal ve hizmet üretimi yapan özel sektör ve kuruluşların varlığı yok denecek kadar az olmuştur. Sosyalist sistemde mal ve hizmet üretim araçlarının mülkiyeti sürekli devlet kontrolünde gerçekleşmiştir. Hangi malın, kimin için, ne kadar ve hangi metotla üretiminin yapılma kararları merkezi otoriterler tarafından karar verilmiştir. Merkezi planlı sistemde rekabetin olmamasından kaynaklı olarak reformlara ve değişimlere kapalı kalmıştır. Dolayısıyla mal ve hizmet üretimdeki kalite, Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Tüketim malları üretim kalitesi ikinci plana bırakılmış ve endüstriyel üretimlere önem verilmiştir (Karadeniz, 2018, s. 17). Endüstriyel ve ağır sanayiye verilen önem kısıtlılara ve halkın refah seviyesinde gerilemelere neden olmuştur. Özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerindeki üretim ve ekonomik faaliyetler bu bölgeye yakın olan sosyalist ülkeler tarafından ciddi şekilde takip edilmiştir.

Doğu ve Merkezi Avrupa ülkelerinde siyasi ve ekonomik gelişimler Sovyetler Birliği'nin dağılmasını ve merkezi planlı ekonomik sistemin çözülmesini hızlandırmıştır. Doğu ve merkezi Avrupa'da yer alan sosyalist ülkelerde Batı Avrupa'daki ülkeler gibi serbest piyasa ekonomik düzenin kurulması yönünde önemli girişimlerde bulunulmaya başlanmıştır. İlk etapta serbest piyasa ekonomisine geçiş fikir ve modelleri kabul edilse de bu ülkelerde piyasaların düzenlenmesi, uygulamaya konulması ve devlet-piyasa ilişkileri açısından önemli farklılıklar göstermiştir (Yüce Dural, 2007, s. 22). Ancak serbest piyasa ekonomisine yönelen bu ülkeler geçiş reformlarının gerçekleştirilmesi adına zemin hazırlıklarına başlamışlardır. Geçişin ilk aşamasında kurumsal yapının oluşturulması büyük önem arz etmiştir. Devlet-piyasa ilişkilerinde olumsuzlukların yaşanması reform sürecine pozitif olarak yansması beklenmiştir.

Doğu Avrupa Ülkelerinin Sosyalist Sistemden Ayrılması

Sosyalist sistem içinde yer alan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin gelişmiş Avrupa ülkeleri ile bütünleşmesi coğrafi yakınlıktan ve ortak değerlerden kaynaklı olarak oldukça kolay olmuştur. Doğu Blokunu oluşturan Çekoslovakya ve SSCB'nin dağılması ve sosyalist sistemle yönetilen Yugoslavya'nın parçalanmasıyla yeni kurulan devletlerin jeopolitik açıdan önemi Avrupa Birliği ülkelerinin dikkat ve ilgisini artırmıştır. Gelişmiş Avrupa Birliği ülkeleri daha bağımsızlığın ilk yıllarında eski Doğu Bloku ülkeleri ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Avrupa Birliği, bölgesel stratejik çıkarılardan kaynaklı olarak piyasa ekonomisine geçiş reformlarının gerçekleşmesi adına bu ülkelere önemli ölçüde moral ve motive desteği sağlamıştır. Avrupa Birliği tarafından ilk etapta demokrasi ilkelerinin benimsenmesi ve merkezi planlı ekonomik sistemden serbest piyasa ekonomisine geçiş çalışma ve çabaları için büyük ölçüde teknik ve mali yardımlar yapılmıştır (Hüseynov, 2001, s. 248).

Doğu Bloku ve SSCB'nin dağılmasıyla "Birleşik Avrupa" fikri tekrar gündeme gelmiş olup Avrupa Birliği ile Doğu Avrupa'da yer alan eski Doğu Bloku ülkeleri arasında yakınlaşma başlamıştır (Hüseynov, 2001, s. 283). Daha 1990'lı yılların başından itibaren Avrupa Birliği genişleme kapsam ve programına yakın çevresinde bulunan eski sosyalist ülkeleri dâhil etmiştir.

Piyasa Ekonomisinin Benimsenmesi ve Geçiş Süreci

Kavram olarak "Geçiş Ekonomisi", bir dönem devlet kontrollü ekonomi sistemden (planlı ekonomi) serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmakta olan ülke ekonomilerine verilen genel ve teknik bir ad olarak nitelendirilmiştir. Geçiş ekonomileri kavramı sistem arayışında olan Doğu Blokunun dağılmasıyla ve yaygın olarak da Sovyetler Birliği'nin sona ermesinden sonra kullanılmaya başlanmıştır. En kapsamlı ve kabul gören geçiş ekonomileri terimi, merkezi planlamayı terk ederek, piyasa ekonomisi sistemini kurmaya çalışan eski sosyalist ülkeleri ifade etmek için kullanılmıştır (Jantsan, 2013, s. 10).

Eski Doğu Bloku üye olan ülkeler sosyalist sistemin dağılmasıyla birlikte sistem arayışına girmiş olup piyasa ekonomisine geçmeyi benimsemişlerdir. Bu ülkeler geçiş ülkeleri, ekonomileri ise geçiş ekonomileri olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ayrıca geçiş ekonomileri terimi IMF tarafından 1990'lı yıllardan sonra sistem değiştiren eski sosyalist ülkeler için kullanılmaktadır (Aksel, 2019, s. 21)

Tablo 1

Geçiş Ekonomileri Ülkelerinde Demokrasi ve Reform Süreci

Reformcu ülkeler	İlimli Reformcu Ülkeler	Sınırlı Reformcu Ülkeler
Macaristan	Azerbaycan	Beyaz Rusya
Slovakya	Bulgaristan	Özbekistan
Litvanya	Ermenistan	Tacikistan
Letonya	Gürcistan	Türkmenistan
Polonya	Kazakistan	
Estonya	Kırgızistan	
Çek Cumhuriyeti	Moldova	
	Romanya	
	Rusya Federasyonu	
	Ukrayna	

Kaynak: Yüce Dural, 2007.

Geçiş ülkeleri her ne kadar farklı coğrafyalarda yer alsada ilk etapta Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (MDA) ve Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkeler akla gelmiştir. Özellikle MDA ve Baltık ülkeleri gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri ile coğrafi ve kültürel yakınlıktan kaynaklı olarak piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede tamamlamışlardır. Geçişin ilk yıllarında tüm eski Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi MDA ve Baltık ülkelerinde de makroekonomik yapılarda birtakım sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Özellikle işsizlik, enflasyon ve ekonomideki daralma oranları önemli ölçüde artış göstermiştir. Kısaca ekonomik dengeler alt üst olmuştur.

Avrupa Birliği'ne Üye Olan Doğu Bloku Ülkelerde Ekonomik Değişim

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Doğu ve Merkezi Avrupa'da yer alan sosyalist ülkeler üzerinde olumsuz etki etmiştir. Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın dağılması, Doğu Avrupa'da yer alan ülkeler Avrupa ile bütünleşme adına dönüm noktası olmuştur. Sovyetler Birliği ve kontrolündeki olan Doğu

Blokunun dağılmasıyla dünyadaki iki kutupluluk sona ermiş, dünya ekonomisi ve siyaseti tek kutuplu hale gelmiştir.

Uzun yıllar merkezi planlı ekonomik sistem ile yönetilen ve uluslararası pazarlara kapalı olan bu ülkelerin serbest piyasa ekonomisine geçişi ve yeni benimsedikleri düzene adapte olabilmeleri için Avrupa Birliği birtakım kriter ve hedefler belirlemiştir. Piyasa ekonomisine geçiş reformu olarak da bilinen hedeflenen kriterleri yerine getiren ülkeler, serbest piyasa ekonomisine kısa sürede geçiş yapmışlardır. Özellikle Doğu ve Merkezi Avrupa'da yer alan ülkeler piyasa ekonomisine geçmekle kalmayıp Avrupa Birliği ve NATO gibi önemli kuruluşlara da üye olmayı başarmışlardır.

Avrupa Birliği, kuruluşundan günümüze kadar altı kez genişleme sürecini yaşamıştır. Eski Doğu Blokunu oluşturan ülkeler ise AB'ye beşinci ve altıncı genişleme sürecinde dâhil olmuşlardır. Beşinci genişleme süreci olarak bilinen 1 Mayıs 2004 ve 1 Ocak 2007 tarihlerinde AB'ye 12 yeni ülke katılmıştır. Bu 12 yeni üye ülkenin 10'u eski Doğu Bloku ülkeleri olmuştur. 1 Mayıs 2004 tarihinde eski Doğu Bloku üyesi ülkeleri olan Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın AB üyelikleri kabul edilmiştir. 1 Ocak 2007 tarihinde ise Romanya ve Bulgaristan AB'nin yeni üyesi olmuştur (Dinç, 2011, s. 204). Doğu Blokunun dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaşının sona ermesi Avrupa açısından bir dönüm noktası olmuştur. Beşinci genişleme süreciyle AB'nin nüfusunda yaklaşık 100 milyon gibi bir artış yaşanmıştır. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB ile bütünleşmesi ekonomik hayatta önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. 2013 yılında altıncı genişlemeyle birlikte Hırvatistan AB'ye üye olmuştur (TC. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2023). Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasıyla Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku üye ülkenin sayısı 11'e yükselmiştir.

Esasında ilk etapta MDA ülkeleri Avrupa Birliği'nden sadece mali ve teknik yardım almakla kalmamışlar ve AB'nin bir parçası olmayı başarmışlardır. Tarihten gelen birliktelik, bağlar ve coğrafi yakınlık bu istek ve arzularını haklı çıkarmıştır. AB'nin genişleme toplantılarında bu ülkelerin "Avrupa Birliği" içinde olmaları gerekliliği sürekli savunulmuştur.

Avrupa Birliği'ne Üye Olan Doğu Bloku Ülkelerin Ekonomik Yapıları

Doğu Blokunun dağılmasıyla birlikte üye ülkelerde ekonomik krizler başlamıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetler arasında mal ve hizmet dolaşımının zorlaşması ve birliği oluşturan

cumhuriyetlerin makroekonomik yapıları sistemsizlikten kaynaklı olarak bozulmuştur. Kısa süre içinde yüksek oranlı enflasyon ve işsizlikle karşı karşıya kalınmıştır. Aynı durum Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde de yaşanmıştır. Ancak, MDA ve Baltık ülkeleri olan Bulgaristan, Romanya, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Slovakya, Slovenya, Estonya, Litvanya ve Letonya serbest piyasa ekonomisine geçiş için daha reformcu politikalar uygulamışlardır.

Baltık Ülkeleri

Baltık Denizinin kıyısında yer alan Estonya, Letonya ve Litvanya "Baltık Ülkeleri" olarak adlandırılmaktadır (Gürler, 2018, s. 54). Nüfus (ülkelerin yaklaşık toplam nüfusu 7 milyon) ve alan olarak (toplam alan 175.118 km²) oldukça küçük olan bu ülkeler 1991 yılı içinde birer birer Sovyetler Birliği'nden bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bağımsızlık sonrası Avrupa Birliği ile yakınlaşan bu ülkeler kısa süre içinde piyasa ekonomisine geçiş reformlarını tamamlamışlardır.

Tablo 2

Baltık Cumhuriyetlerini Oluşturan Ülkeler Hakkında Genel Bilgiler

Ülkeler	Başkent	Yüzölçümü km ²	Nüfus (Milyon)	SSCB'den Ayrılış
Estonya	Tallinn	45.226	1,34	20 Ağustos 1991
Letonya	Riga	64.589	2,28	21 Ağustos 1991
Litvanya	Vilnius	65.303	3,37	11 Mart 1991
Toplam		175.118	6,99	

Kaynak: DEİK Raporlarından yazar tarafından derlenmiştir.

Ekonomik Yapı:

Baltık ülkeleri, bağımsızlığın ilk yıllarında sistem değişikliğinden kaynaklı olarak diğer Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. 1992 yılında GSYH ve reel GSMH'de önemli ölçüde düşüşler yaşanmıştır. Reel GSMH'deki düşüş Estonya'da %-14,2, Litvanya'da %-21,3 olurken Letonya'da %-34,9'u bulmuştur. Baltık ülkeleri küçük ülke olma avantajını kullanarak ve serbest piyasa ekonomisine geçiş reformlarına hız vererek 1995 yılından itibaren ekonomide büyüme rakamları ve dolaylı olarak da reel GSMH'de pozitif yönlü büyümeler

yaşamıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında mal ve hizmet fiyat artışları yüksek enflasyon oranlarını beraberinde getirmiştir. Bu ülkeler 1997 yılından itibaren enflasyon sorununu çözüme kavuşturmuşlardır (Balci, 2022, ss.15- 16). Yabancı yatırım ve yatırımcılara önem veren bu ülkeler; dolaylı ve dolaysız tüm yabancı yatırım ve yatırımcıların önündeki hukuki ve bürokratik engelleri kısa sürede kaldırmışlardır.

Tablo 3

Piyasa Ekonomisine Geçişin İlk Yıllarında Geçiş Ülkelerinde Bazı Makroekonomik Göstergeler

Ülkeler	Reel GSMH Artış Oranı (%)			Tüketici Fiyat Artış Oranı (%)			Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)			Dolaysız Yabancı Yatırımlar (Milyon Dolar)		
	1992	1997	2002	1992	1997	2002	1992	1997	2002	1992	1997	2002
Estonya	-14,2	10,5	7,2	23	18,3	4,8	-90	-1125	-1089	80	130	153
Letonya	-34,9	8,3	6,4	951,2	8,4	1,9	-40	-848	-1444	-	515	374
Litvanya	-21,3	7	6,8	1020,5	8,9	0,3	101	-1518	-1337	-	328	715

Kaynak: EBRD, Transition Report 2004.

Bağımsızlık sonrası serbest piyasa ekonomisine geçme kararı alan Baltık cumhuriyetleri, piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede tamamlamışlardır. İlk etapta ekonomik faaliyetlere önemli ölçüde önem vermiş olup kamu kontrolündeki üretim faaliyetlerinin büyük kısmı özelleştirmiştir. 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye katılımı birlikte önemli ölçüde yabancı yatırımcılar gelmeye başlamıştır. Yabancı yatırımcılar genel olarak ilk etapta hizmet sektörüne odaklanmışlardır. En önemli yatırım yapılan alanlar arasında inşaat, emlak, otelcilik, bankacılık, eğitim ve sağlık gibi kuruluşlar yer almıştır. Yatırımların artmasının önemli nedenleri arasında dış kredi kaynaklarına ulaşımın kolaylığı, Avrupa Birliği'ne üye olmanın avantajları ve istikrar beklentilerinin güçlü olmasından kaynaklanmıştır. Baltık ülkeleri, 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmasından itibaren dış ticarete AB mevzuatı uygulamaya başlamışlardır (Türker, 2021, s. 3). Sosyalist sistemden piyasa ekonomisine hızlı şekilde geçiş yapan Baltık ülkeleri, 2015 yılından itibaren Avro bölgesine dâhil olmuşlardır.

Tablo 4

2022 Yılı AB üyesi Baltık Ülkelerinin ekonomik yapıları

Ülke	GSYİH (milyar USD Doları)	KBGSYİH	Reel Büyüme %	Enflasyon %	İşsizlik %
Estonya	39,4	45.700	0,3	20	5,6
Letonya	43	22.830	2,1	21,5	6,7
Litvanya	70,2	24.874	1,9	21,7	5,9

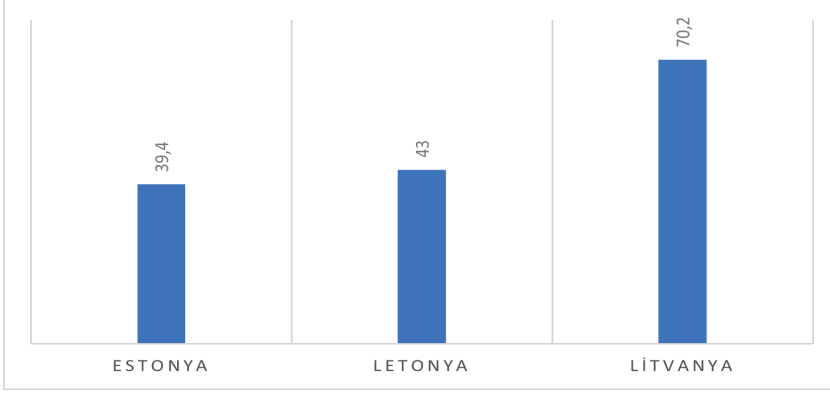
Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 2022.

Baltık ülkelerinin 1992 ila 2022 yılları arası GSYH'leri incelendiğinde sürekli artışların yaşandığı görülmektedir. 2022 yılı verilerine göre GSYH'leri ele alındığında, Estonya 39,4 milyar, Letonya 43 milyar ve Litvanya'nın ise 70,2 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Makroekonomik büyüklüklerden reel büyüme oranları, enflasyon, işsizlik ve satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH gibi veriler tablo 4'te görülmektedir. Özellikle Covid-19 salgını Baltık ülkelerinde mal ve hizmet fiyatlarında artışa neden olmuş ve %21'lik enflasyonun yaşanmasına neden olmuştur.

Bölge ülkelerini, kendi aralarında ekonomi açıdan karşılaştırması yapıldığında 2022 yılı verilerine göre toplam GSYH 152 milyar doları aşmaktadır. GSYH'den en büyük payı %46 ile Litvanya almıştır. Satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH'de 45.700 dolar ile Estonya ilk sırada yer almıştır. Diğer makroekonomik veriler incelendiğinde aşırı farklılıklar görülmemiştir.

Grafik 1

Baltık Ülkeleri 2022 Yılı GSYH'nin Ülkelere Göre Dağılımı (% Olarak)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dış Ticaret:

Baltık ülkelerinin en önemli dış ticaret partnerleri arasında bölge ülkeleri başta olmak üzere, İsveç, Rusya Federasyonu, Almanya ve Polonya ilk sıralarda yer almıştır. İhraç ettiği ürünler arasında makine ekipmanları, ahşap ürünleri, mobilya, deniz ürünleri ve metal yer almıştır. İthal edilen ürünler arasında ise kimyasallar, yakıtlar, tıbbi malzemeler, tekstil ve gıda maddeleri ilk sıralardaki yerini korumuştur.

Tablo 5

Baltık Ülkeleri 2022 Yılı Dış Ticaret Verileri

Ülke	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
Estonya	25,6	28,1	53,7	-2,5
Letonya	23,5	29,2	52,7	-5,7
Litvanya	55,8	47,1	102,9	+8,7
Toplam	104,9	104,4	209,3	+0,5

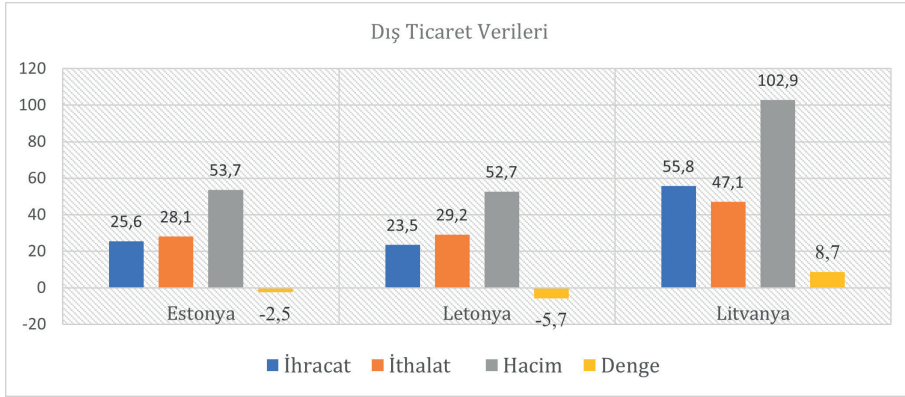
Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022.

Baltık ülkelerinin 2022 yılı verilerine göre toplam ticaret hacmi 210 milyar dolar seviyesine yaklaşmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçme kararının alındığı 1992 yıllarında ihracatın ithalatı karşılama oranının oldukça

düşük olduğu görülmüştür. 2022 yılı dış ticaret verileri incelendiğinde bölge ülkeleri bir bütün olarak ele alındığında dış ticaret dengesinin artı verdiği tablo 5'den anlaşılmaktadır. GSYH'de olduğu gibi dış ticarete de Litvanya'nın grafik 2'de açık ara önde olduğu görülmektedir.

Grafik 2

Baltık Ülkeleri 2022 Yılı Toplam Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (% olarak)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Batı Avrupa Ülkeleriyle Bütünleşme:

Baltık ülkeleri, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla eski SSCB ülkeleri tarafından kurulan "Bağımsız Devletler Topluluğu" (BDT) içerisinde yer almayı reddetmişlerdir. BDT ülkeleri ile önemli ölçüde ekonomik ve ticari bağlantılarını sınırlandırması gelişmiş Avrupa ülkeleri ile yakınlaşması dikkat çekmiştir. Özellikle Baltık Denizi kıyılarındaki yer alan ülkelerle ticari ilişkileri artırarak, Almanya ve Polonya'ya yakınlaşarak, Atlantik ittifakına girme istek ve arzuları ve Amerika Birleşik Devletleri ile her alanda ilişkileri geliştirmek en büyük hedefler arasında yer almıştır. Ciddi hedefler arasında yer alan NATO ve AB üyelikleri kısa sürede gerçekleşmiştir. Ancak, NATO'ya üye ülkeler tarafından, Baltık ülkelerinin üyelikleri gerek finansal gerek stratejik açıdan kaygıyla karşılanmıştır. Finansal kaygıdan anlaşılan; piyasa ekonomisine geçiş reformlarının gerçekleştirilmesi için Avrupa Birliği tarafından verilen maddi ve finansal desteklerin Avrupa Birliği bütçesini az da olsa etkilemesi söz konusu olmuştur. Stratejik kaygı ise, Avrupa Birliği ülkelerinin Rusya Federasyonu ile ekonomik ve politik ilişkilerinin gerginleşmesine yol

açabilme ihtimalinin olması olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Ekonomi bakımından zayıf olan Baltık ülkelerinin 2000'li yıllara kadar gelişmiş Avrupa ülkelerine yakınlaşma çabaları sıkıntılı geçmiştir. 2002 yılından itibaren Balkan ülkeleri olan Bulgaristan, Romanya, Slovakya ve Slovenya ile aynı dönemde Baltık ülkelerinin de NATO'ya üyelik müzakerelerinin başlaması için davet edilmiştir. İki yıllık müzakere sürecinin tamamlanmasından sonra 2004 yılında Balkan ülkeleri ile birlikte Baltık ülkeleri de NATO'ya üye olmuşlardır. Türkiye, NATO'ya üyelik konusunda Balkan ülkelerini desteklediği gibi Baltık ülkelerini de NATO'ya üye olmasını sürecin başından sonuna kadar desteklemiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2023).

Baltık ülkelerinin Avrupa Birliği'ne üyelik çabaları bağımsızlığın hemen ardından 1991 yılında kurulan diplomatik ilişkilerle başladığını söylemek mümkündür. Avrupa Birliği ve Baltık ülkeleri arasında 1994 yılında serbest ticaret anlaşması ve 1995 yılında ortaklık anlaşmaları imzalanmıştır. 1995 yılında Baltık ülkeleri Avrupa Birliği'ne resmen üyelik talebinde bulunmuşlardır. Ancak, Baltık ülkelerinin birliğe üyelik şartlarını 1999 yılı Helsinki Zirvesine kadar yerine getirmeleri istenmiştir (İBB AB İlişkileri Müdürlüğü). 2002 yılında Avrupa Birliği komisyonunun birliğin beşinci genişlemesi adına aldığı kararla Baltık ülkelerinin de diğer Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte 1 Mayıs 2004 tarihinde resmen Avrupa Birliği'ne üye olmaları kabul edilmiştir. Artık Rusya Federasyonu'nun Baltık ülkeleri üzerinde stratejik, politik, ekonomik ve psikolojik baskısı tamamen sona ermiştir.

Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) Ülkeleri

Doğu Bloku sistemsal olarak dağıldıktan sonra sistem arayışlarına giren MDA ülkeleri buldukları coğrafyaya göre ekonomik ve politik yönden şekillenmeye başlamıştır. 1990'lı yılların başında MDA ülkelerine gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinden piyasa ekonomisine geçiş için teknik ve mali yardımlar yapılmaya başlanmıştır. Doğu Blokunun dağılmasının ilk yıllarında piyasada oluşan ekonomik boşluk ve kriz kısa sürede aşılmıştır.

Tablo 6'da belirtildiği gibi Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkelerden MDA ülkeleri nüfus bakımından 100 milyonu aşarken, alan itibarıyla 959 bin 786 kilometrekareyi bulmaktadır. Kısaca, Avrupa Birliği'nin nüfusu ve yüzölçümü bu veriler kadar daha genişlemiştir.

Tablo 6

Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri Hakkında Genel Bilgiler

Ülke	Başkent	Nüfus (milyon)	Alan (km ²)	Bağımsızlık veya Doğu Blok'undan Ayrılma Tarihi
Çek Cum.	Prag	10,3	78.866	1 Ocak 1993
Macaristan	Budapeşte	10,06	93.030	1989
Polonya	Varşova	38,64	312.683	1989
Slovakya	Bratislava	5,40	49.037	1 Ocak 1993
Slovenya	Ljubljana	2,02	20.273	25 Haziran 1991
Bulgaristan	Sofya	7,68	110.912	1989
Romanya	Bükreş	21,57	238.391	1989
Hırvatistan	Zagreb	4,40	56.594	19 Mayıs 1991
Toplam		100,07	959,786	

Kaynak: DEİK ülke raporlarından yazar tarafından derlenmiştir.

Doğu Avrupa'da yer alan Macaristan, Polonya, Bulgaristan ve Romanya gibi ülkeler 1989 yılından itibaren serbest piyasa ekonomisine geçme ve gelişmiş Avrupa ülkeleri ile bütünleşme adına gayret ve çaba içinde bulunmuşlardır. Ancak, ekonomide yapısal reformların yetersiz kalmasından kaynaklı olarak 10 yıl gibi buhranlı dönem yaşamışlardır. Sosyalist sistemin son bulmasıyla bu ülkeler yurt dışı pazarlarını kaybetmiş, mal ve hizmet üretiminde aşırı düşüşler, halkın refah düzeyinde büyük kayıplar ve ulusal para birimleri önemli ölçüde değer kaybetmiştir.

Bulgaristan'da, 1997 yılında ekonomik istikrar programı kabul edilmiş olup, hükümetin para ve döviz politikaları üzerinde sınırlandırması gerçekleştirilerek para politikası kurulu oluşturulmuştur. Döviz politikasında ise 1 Bulgaristan Levası 1 Alman Markına eşit değerde sabitlenmiştir. Bankacılık sistemi üzerinde de düzenlemeler yapılarak Merkez Bankası özerk bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu süreç içinde Bulgaristan hükümeti sıkı maliye ve para politikaları uygulamış, 2008 küresel krize kadar geçen 9-10 yıllık süre içinde ekonomi istikrarlı şekilde büyüme kaydetmiştir (T.C. Sofya Büyükelçiliği, 2021, s. 37).

Macaristan daha Doğu Bloku yıkılmadan 1989 yılında parlamenter demokrasi rejimine geçiş yapmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçiş amacıyla ekonomide önemli dönüşüm süreçleri başlatılmıştır. 1990'lı yılların başında dış ticaret ile ilgili bürokratik ve idari engeller

kaldırılmıştır. Yabancı yatırımcıların önü tamamen açılmış olup, döviz ile ticari işlemler serbest hale gelmiştir. Geçiş sürecinde özelleştirme ve istikrara yönelik politikalar hükümetin öncelikleri arasında yer almıştır. Macaristan 31 Mart 1994 tarihinde Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Macar ulusal para birimi olan Forint 1996 yılında konvertibl hale gelmiştir (ETO Ülke Raporu, 2019). Macaristan kısa sürede serbest piyasa ekonomisine geçiş kriterlerini tamamlamış olup 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

Polonya, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmasıyla birlikte ekonomide ve bürokraside önemli ölçüde değişimler yaşanmıştır. Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde Polonya'nın ekonomi politikası arasında, ekonomide hızlı büyüme, istihdamı artırma ve işgücü piyasasını canlandırma yer almaktadır. Kalkınma adına bu politikaları gerçekleştirmek için Avrupa Birliği fonlarını etkin ve etkili şekilde kullanılmasına odaklanmıştır. İlk etapta, girişimciliğin geliştirilmesi ve artırılması, yenilik, altyapının düzeltilmesi, kırsal kesimin kalkınmasına öncelik verilmesi, merkezi yönetimin yerle devredilmesi ve devlet kontrolündeki işletmelerin özelleştirilmesi olmuştur (ETO Ülke Raporu, 2019). Polonya piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ve Avrupa Birliği'ne üyeliğini izleyen dönemlerde ekonominin istikrara kavuşması, modernizasyonu, refah düzeyi ve hayat şartlarının yükseltilmesi, işsizlik ve enflasyonla mücadelede önemli gelişmeler kaydetmiştir. Kısaca makroekonomik yapıda istikrar ve ekonomik büyümede istenen hedeflere ulaşılmıştır. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının uygulanması ve güven ortamının oluşmasıyla birlikte yabancı yatırımın ve sermayenin girişini hızlandırmıştır.

Romanya 1989 yılına kadar merkezi planlı ekonomik sistemle yönetilmiştir. Doğu Bloğunun yıkılmasıyla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçmeyi benimsemiştir. Piyasa ekonomisine geçiş süreci geçiş reformlarının yerine getirilmesi uzun zaman almıştır. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının uygulamaya konulmasıyla tarım ve sanayi sektörlerinde daralmalar hizmet sektöründe ise artış ve büyüme kaydedilmeye başlamıştır. İlk olarak sosyalist sistemden kalma eski ve hantal sanayi kuruluşlarının bir kısmı kapatılmış bir kısmında modernleşmeye gidilmiştir. Piyasa ekonomisine geçişten kaynaklı geniş çapta özelleştirmeler yapılmaya başlanmıştır (OKA, 2011, s. 2). Geçiş sürecinin başlamasıyla birlikte halkın %25'lik kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamıştır. Romanya her ne kadar Avrupa standartlarına uyum sağlasa da bürokratik yapının yavaş işlemesi ve yolsuzluk gibi sorunlar iş ortamı üzerinde olumsuz etki oluşturmuştur (CIA Factbook, 2011).

Slovakya, merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişi kısa sürede tamamlamış olup, Avrupa Birliği'ne entegre olmuştur. Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında Slovakya'dan Avrupa ülkelerine çalışmak amaçlı geçici işgücü göçleri olmuştur. Piyasa ekonomisine geçişle birlikte Avrupa ülkelerine giden işgücü ülkeye geri dönüş yapmışlardır. 1 Mayıs 2004 tarihinde diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte AB'ye üye olmuştur. AB'ye üye olduktan kısa süre sonra NATO'ya katılımı gerçekleşmiştir. Ekonomi ve sosyal hayatta tam Avrupa standartlarını yakalayan Slovakya, 2009 yılı başından itibaren Avrupa Birliği ortak para birimi olan Avroyu kullanmaya başlamıştır (CIA Factbook, 2011).

Çek Cumhuriyeti küçük ülke olmasına rağmen kişi başı milli geliri ve refah düzeyi oldukça yüksek seviyede olan bir Orta Avrupa ülkesi olmuştur. AB'ye üye olan eski Doğu Bloku ülkelerden Estonya'dan sonra en fazla kişi başı milli gelire sahip ülke konumunda olmuştur. Ayrıca piyasa ekonomisine geçiş reformlarını titizlikle gerçekleştirmeyi başaran ülkeler arasında yer almıştır. Sıkı ekonomik programlar uygulayan Çek Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmuştur. Avrupa Birliğine üye olduktan sonra Birliğe yeni üye olan 10 ülke içinde en fazla yabancı yatırımcı ve sermaye çeken ülke olmuştur. Ekonomik gelişme açısından önemli potansiyeli barındıran Çek Cumhuriyeti makroekonomik istikrarı yakalamıştır. Bunun en önemli göstergesi ise AB ülkeleri içindeki konumu, dış ticaret yapısındaki kökten değişimler, nitelikli işgücüne sahip olma, yatırım ortamının uygun hale gelmesi ve doğrudan yabancı sermayenin girişi olarak saymak mümkündür (Türker, 2018, s. 2).

Slovenya 1991 yılına kadar eski Doğu Bloku ülkelerinden Yugoslavya'nın bir parçasını oluşturmuştur. Gelişmiş Avrupa ülkelerine komşu olan Slovenya piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede yerine getirmiş olup 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. Eski Yugoslavya'yı oluşturan ülkelerden Slovenya, ekonomisini kısa sürede düzeltebilen NATO, AB, Avro bölgesi, Schengen bölgelerine dâhil olan ve 2010 yılında da OECD'ye katılmıştır. Orta Avrupa'da önemli stratejik konumu barındıran Slovenya, bağımsızlıktan günümüze kadar makroekonomik yapısında büyük değişimler yaşamıştır (Kılınc, 2020, s. 102). Özellikle kişi başı düşen milli gelir ve refah düzeyindeki değişimler kayda değer ölçüde olmuştur. Son yıllarda yaşanan ekonomik büyüme birçok AB üyesi ülkeleri geride bırakmıştır. Ekonomik büyümenin temelinde ücretlerdeki artışlar, iç tüketimin büyümesi, işsizliğin azalması, istihdamın artması, enflasyonun düşmesi ve gelişen tüketici güvenine bağlı olmuştur. Ayrıca ülke nüfusunun az olması da bir başka neden

olarak gösterilmiştir. Ülke ekonomisinin lokomotif görevini dış ticaret gelirleri üstlenmiştir. Slovenya ekonomisi kırılğan bir yapıya sahip olmasından kaynaklı olarak dünyadaki fiyat ve döviz dalgalanmaları ülke ekonomisine kolaylıkla etki yapabilmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022, s. 14).

Hırvatistan, bağımsızlık sonrası makroekonomik yapıda istikrarlı bir ekonomi politikası takip ederek, son 30 yılda önemli kazanımlar elde etmiştir. Daha bağımsızlığın ilk günlerinden itibaren, işsizlik ve enflasyon oranlarında kontrolün sağlanmasıyla düşük oranların yaşanması ve istikrarlı büyüme oranının gerçekleşmesi sağlanmıştır. Hırvatistan, merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ve günümüzde hala devlet kontrolündeki işletmelere dayanan yapısal sorunları tam anlamıyla çözdüğü söylenemez. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının uygulanmaya konulduğu dönemlerde ilk olarak iletişim ve bankacılık sektörleri özelleştirilmiştir. Fakat başta enerji olmak üzere demir-çelik, demiryolları ve gemi inşa sanayi gibi önemli sektörlerde yeniden yapılanma ve özelleştirme gibi faaliyetler istenilen ölçüde gerçekleşme gösterememiştir. Özelleştirme faaliyetlerinin bu denli yavaş ilerlemesinde başta yasal ve hukuki sorunlar olmak üzere kamu idaresinin yavaş işleyişi, bürokratik engeller ve yatırımcıların ilgisiz kalması olarak sıralanabilir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020, s. 5). Hırvatistan'ın en önemli ekonomik politikalarından biri mal ve hizmet üretim sürecinde devlet tarafından yapılan yardımlar olmuştur. 2005 yılı sonunda "Devlet Yardımları Kanunu" yasallaşarak yürürlüğe girmiştir. Devlet yardımlarının büyük kısmı gemi inşa, demir-çelik, alüminyum ve demiryolları sektörlerine sağlanmıştır. AB'ye katılım öncesi Ekonomik Program çerçevesinde demir-çelik ve gemi inşa sanayilerine sağlanan devlet yardımlarının azaltılması ve hazırlanan projelerle bu sektörlerde yeniden yapılanmaya gidilmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020, s. 3).

Ekonomik Yapı:

Avrupa Birliği'ne üye Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinin 2022 yılı verilerine göre toplam GSYH'si 1 trilyon 737 milyar dolar seviyesinde olup, en büyük payı %39'luk oran ile Polonya almıştır. Polonya'yı %16'şarlık pay ile Romanya ve Çek Cumhuriyeti takip etmiştir. Satın alma gücü paritesine (SAGP) göre ortalama kişi başı GSYH ise 34 bin dolara yaklaşmıştır. SAGP'ne göre kişi başı GSYH en fazla 44 bin 653 dolar ile Çek Cumhuriyeti'nde görülürken en az 27 bin 926 dolar ile Bulgaristan'da görülmüştür. Reel ekonomik büyüme ülkelere göre %8,2 ile %2,3 arasında değişim göstermiştir. Son yıllarda Covid-19

salgınından kaynaklı olarak enflasyon oranları dalgalı seyir izlemiştir. İşsizlik oranlarında ülkeler arasında karşılaştırma yapıldığında bir paralelliğin olduğu görülmüştür.

Tablo 7

2022 Yılı AB üyesi MDA Ülkelerinin ekonomik yapıları

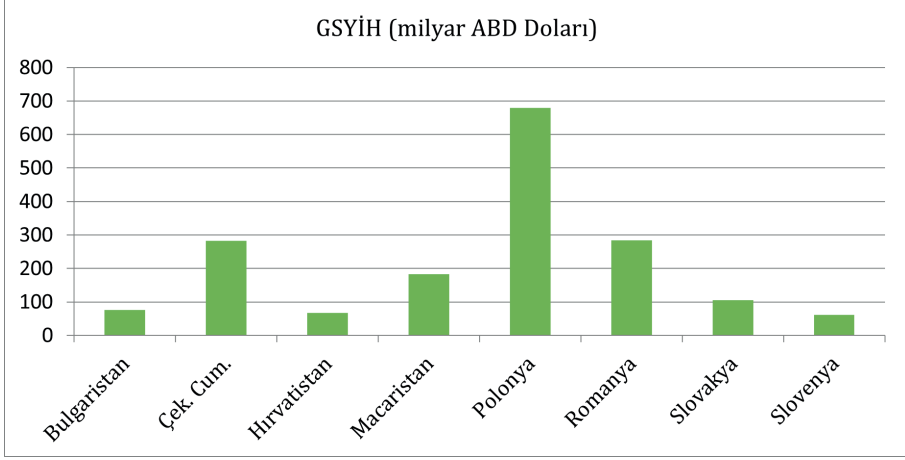
Ülke	GSYİH (milyar USD Doları)	KBGSYİH	Reel Büyüme %	Enflasyon %	İşsizlik %
Bulgaristan	75,4	27.926	4,2	16,9	4,4
Çek. Cum.	282,2	44.653	3,3	3,8	2,8
Hırvatistan	67,8	32.942	4,7	13,1	6,7
Macaristan	182,3	36.873	7,1	7,3	3,6
Polonya	679	33.200	5,9	5,1	3,4
Romanya	284	32.738	5,9	16,7	5,5
Slovakya	105	33.889	2,3	3,2	5,0
Slovenya	61,8	29,298	8,2	1,9	4,8

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 2022.

MDA ülkeleri bir grup olarak düşünüldüğünde Polonya, ekonomi bakımından grubun lokomotifi görevini üstlendiği tablo 7'de görülmektedir. Coğrafi kriterlere göre Romanya'dan oldukça küçük olan Çek Cumhuriyeti, Romanya ile rekabet edebilecek duruma gelmiştir. Ekonomik bakımdan Çek Cumhuriyeti'nin gelişmesinde sanayi sektörünün payı oldukça büyüktür. Çekoslovakya döneminde önemli sanayi alanındaki yatırımların Çek Cumhuriyeti bölgesine yapıldığı bilinmektedir.

Grafik 3

MDA Ülkelerinin 2022 Yılı GSYH'nin Ülkelere Göre Dağılımı (Milyar Dolar)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bulgaristan 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye katılmasından sonra ekonomideki büyüme trendi istikrarlı şekilde devam etmiştir. 2022 yılı verilerine göre GSYH'si 75 milyar ABD dolarını bulmuş olup reel büyüme %4,2 olarak gerçekleşmiştir. Satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH ise 27.926 ABD doları kadar olmuştur. Toplam dış ticaret hacmi ise 80 milyar dolara yaklaşmış olup, ülkede dış ticari dengenin sağlandığı söylenebilir. Bulgaristan'da 2022 yılı enflasyon oranı ise %16,9 olup, işsizlik oranı ise %4,4 olarak ölçülmüştür (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). 2022 yılı enflasyon oranının yüksek olması Covid-19 salgınından kaynaklandığı ileri sürülmüştür.

Çek Cumhuriyeti'nin 2022 yılı verilerine göre GSYH'si 282 milyar ABD dolarını aşmıştır. Reel büyüme oranı ise %3,3 olarak gerçekleşme göstermiştir. İşsizlik ve enflasyon oranları oldukça düşük seviyelerde olmuştur. Toplam dış ticaret hacmi 435 milyar ABD doları seviyesinde seyretmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Hırvatistan'ın 2022 yılı verilerine göre GSYH'si 67,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Reel büyüme oranı ise %4,7 olarak gerçekleşme göstermiştir. İşsizlik oranı %6,7 gerçekleşirken, enflasyon oranı %13,1 seviyelerde seyretmiştir. Toplam dış ticaret hacmi 50 milyar ABD dolara yaklaşmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Macaristan'ın GSYH'si 2022 yılı verilerine göre 182,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Reel ekonomik büyüme oranı %7,1 olarak ölçülmüştür. Satın Alma Gücü Paritesine (SAGP) göre kişi başı GSYH ise 36 bin 873 ABD dolarına ulaşmıştır. Enflasyon ve işsizlik oranı beklenenin altında olup, sırasıyla %7,3 ve %3,6 olmuştur. Toplam dış ticaret dengeli olup 280 milyar doları bulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Polonya, Avrupa Birliğine üye olan eski Doğu Bloku ülkeleri içinde en fazla GSYH'ye sahip olan ülke olmuştur. 2022 yılı verilerine göre Polonya'nın GSYH'si 679 milyar doları bulmuştur. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı düşen GSYH 33 bin 200 dolar seviyesine ulaşmıştır. Aynı yıl reel ekonomik büyüme oranı ise %5,9 olmuştur. Enflasyon oranı %5,1 olurken işsizlik %3,4 olarak gerçekleşmiştir. Toplam dış ticaret hacmi 650 milyar doları aşmış durumdadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Romanya, piyasa ekonomisine geçiş döneminde devlet kontrolünde bulunan kuruluşları kısa sürede hızlı ve şeffaf şekilde özelleştirme yoluna gitmiştir. Vatandaşların satın alma gücünde iyileşme ve yaşam standartlarının yükseltilmesi adına ciddi politikalar uygulamıştır. Reform sayılabilecek bu politikalar başta Avrupa Birliği olmak üzere IMF ve Dünya Bankası tarafından desteklenmiştir. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının tamamlanması ve ülke ekonomisinde istikrarın yakalanması 1 Ocak 2007 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmayı beraberinde getirmiştir. Avrupa Birliği'ne üye olmakla kalmayıp Romanya cazip ülke konumuna dönüşmüştür (Çelik, 2018, s. 3). Romanya tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde kullanılmak üzere Avrupa Birliği fonlarından önemli miktarda yararlanmışır.

Romanya ekonomisi AB'ye katılımın etkisiyle şaha kalkmıştır. 2022 yılı verilerine göre ülkenin GSYH'si 284 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH'si diğer Polonya, Slovakya ve Hırvatistan ile benzerlik göstermiştir. Reel ekonomik büyüme Polonya ile aynı seviyede olup %5,9'dur. Covid-19 salgınından kaynaklı olarak enflasyon oranının yüksek olduğu %16,7 olduğu görülmüştür. İşsizlik oranı ise %5,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Çekoslovakya, 1992 yılında yapılan genel seçimler sonrası Çekya ve Slovakya'da iktidara gelen liderler Çekoslovakya'dan ayrılarak bağımsız devlet olma kararı almışlardır. Slovakya 1 Ocak 1993 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Slovakya kısa sürede piyasa ekonomisine geçiş şartlarını tamamlamış olup 29 Mart 2004 tarihinde NATO'ya üye olmuş ve 1 Mayıs 2004 tarihinde de Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Slovakya, eski Doğu Bloku üyesi Çekoslovakya'dan bağımsızlığını kazandıktan

sonra özellikle ekonomide kararlı bir planlama faaliyetine girmiş ve piyasa ekonomisine geçiş reformlarına ağırlık vermiştir. İlk etapta özelleştirme, uluslararası ticaret, yabancı yatırımlara açılma ve serbest piyasa uygulamaları alanlarında köklü ve kalıcı reformlar yapmıştır. Bundan dolayı da Slovakya AB'ye üye eski Doğu Bloku ülkeleri arasında örnek bir tutum sergilemiştir (CIA Factbook, 2011).

Slovakya ile Çek Cumhuriyeti ekonomileri arasında bir karşılaştırma yapıldığında Slovakya'nın daha geride kaldığı istatistiki verilerden anlaşılmaktadır. 2022 yılı verilerine göre Slovakya'nın GSYH'si 105 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH ise 33 bin 889 dolar olduğu görülmüştür. İşsizlik, enflasyon ve reel ekonomik büyüme oldukça düşük seviyelerde kalmıştır (TİM, 2022).

Slovenya'nın GSYH'si 2022 yılı verilerine göre, 62 milyar dolara yaklaşmıştır. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH ise 29 bin dolar seviyelerindedir. 2022 yılında ekonomik büyümede atak yapan Slovenya'da enflasyon ve işsizlik oranları oldukça düşük seviyelerde seyretmiştir.

Dış Ticaret:

Avrupa Birliğine üye eski Doğu Blokunda yer alan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri bir bütün olarak düşünüldüğünde piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarından 2000'li yıllara kadar dış ticaret oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengelerinde sürekli dalgalanmalar yaşanmış, ticaret hacmi potansiyelinin çok aşağılarında kalmıştır. Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında ihracatın ithalatı karşılama oranı bazı MDA ülkelerinde (Bulgaristan, Hırvatistan, Polonya, Romanya ve Slovenya) düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. 2000'li yıllardan itibaren sürekli artan dış ticaret; 2022 yılı verilerine göre toplam dış ticaret hacmi 2 trilyon doları aşmıştır. Toplam ihracat 983 milyar dolara yaklaşırken, toplam ithalat 1 trilyon 27 milyar doları bulmuştur. İhracatın ithalatı karşılama oranı yaklaşık %95 civarında olup dış ticaret dengesi yaklaşık 45 milyar dolar açık vermiştir. Polonya, toplam GSYH'de olduğu gibi dış ticaret verilerinde de açık ara önde yer alırken, Çek Cumhuriyeti ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 8

MDA Ülkeleri 2022 Yılı Dış Ticaret Verileri (milyar ABD doları)

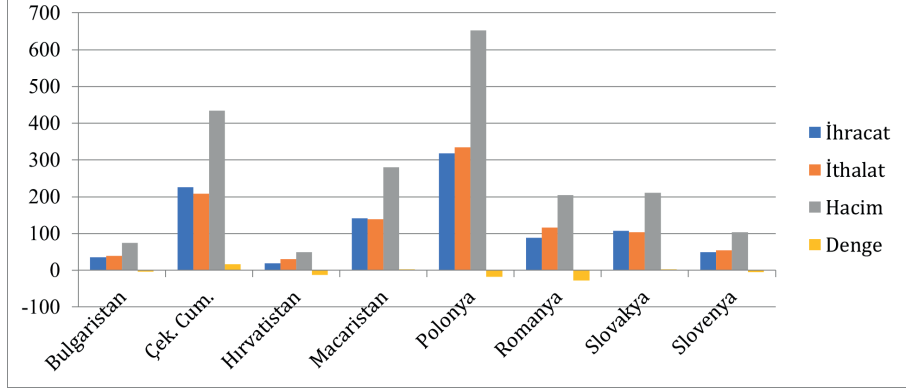
Ülke	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
Bulgaristan	35	39,2	74,2	-4,2
Çek. Cum.	225,5	208,9	434,4	+16,6
Hırvatistan	18,7	30,9	49,6	-12,2
Macaristan	141	139	280	+2
Polonya	318	335	653	-17
Romanya	88	116	204	-28
Slovakya	107	104	211	+3
Slovenya	49,6	54,1	103,7	-4,5
Toplam	982,8	1027,1	2009,9	-44,3

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 2022.

MDA ülkeleri genel olarak Akdeniz ülkelerinden bölgeye özgü tarım ürünleri olan başta narenciye, zeytin, zeytinyağı ve benzeri ürünler ithalat etmiştir. Akdeniz ülkelerine tahıllar ve canlı hayvan ihracatı gerçekleştirmiştir. MDA ülkelerinin en önemli ihracat kalemleri arasında makineler, mekanik cihazlar, elektrikli aletler, otomobiller, kara taşıtları, petrol yağları ve minerallerden oluşmaktadır. İthal ettiği ürünler arasında; enerji kaynakları, petrol gazları, makine ve ekipmanları, petrol gazları, gıda ürünleri, tekstil, tıbbi malzemeler ve mineraller en önemli ithal ürünler arasında yer almıştır.

Grafik 4

2022 Yılı MDA Ülkeleri Dış Ticaret Karşılaştırmaları (milyar ABD doları)

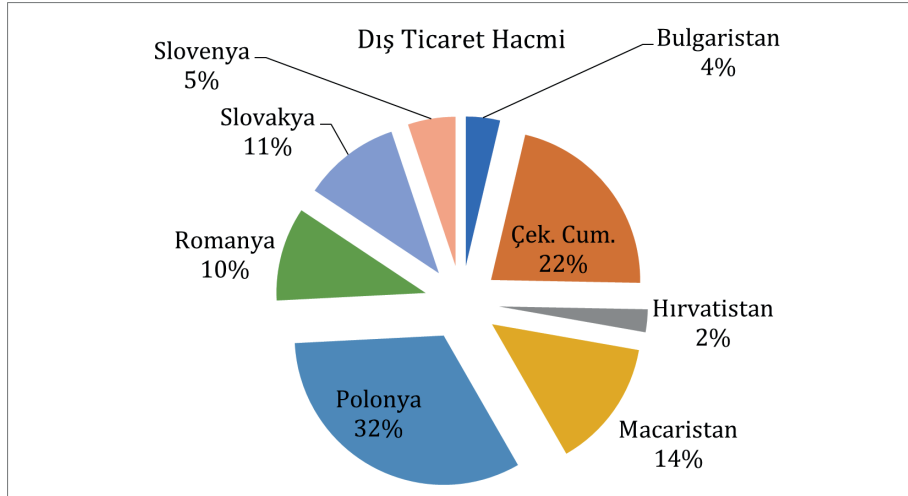

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

MDA ülkelerinin dış ticaret ortakları arasında başta komşu ülkeler olmak üzere, Almanya, İtalya, Çin, Hollanda, Fransa, İngiltere, Rusya Federasyonu ve Türkiye yer almıştır.

Grafik 5

MDA Ülkelerinin 2022 Yılı Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (% Olarak)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından

oluşturulmuştur.

MDA ülkelerinin dış ticaret hacmi kendi aralarında karşılaştırma yapıldığında diğer verilerde olduğu gibi Polonya'nın %32 ile açık ara önde olduğu görülmektedir. Polonya'yı sırasıyla %22 ile Çek Cumhuriyeti izlerken, Macaristan %14 ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde Doğu Blokundan ayrılmalar, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla 74 yıllık Sovyet rejimi son bulmuştur. Merkezi planlı ekonomik sistemden ayrılan ülkeler birer birer serbest piyasa ekonomisine geçmeye yönelmişlerdir. Eski sosyalist ülkelerde hayat standartlarındaki düşüşler ve sosyal tatsızlığın artması geçiş reformlarının gerçekleştirilmesini hızlandırmıştır. Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında Doğu Bloku ülke ekonomilerinde istikrarsızlıklar başlamıştır.

MDA ve Baltık ülkeleri gelişmiş Avrupa ülkelerine yakın coğrafyalarda olmasına rağmen, farklı şartlarda piyasa ekonomisine geçiş reformlarıyla karşılaşmışlardır. Bu ülkelerden her biri piyasa ekonomisine geçişin başlangıç yıllarından itibaren sahip olduğu gelirler, yeraltı ve üstü kaynaklar sonraki yıllardaki büyüme performanslarını doğrudan etkilemiştir. Merkezi planlı ekonomik sistemin uygulandığı yıllarda benzer ekonomik yapıya sahip olan bu ülkeler, piyasa ekonomisine geçiş sonrası farklı makroekonomik yapılar oluşmuştur.

Avrupa Birliği, kuruluşundan itibaren altı kez genişleme sürecine girmiştir. Beşinci genişleme dönemi olan 1 Mayıs 2004 ve 1 Ocak 2007 tarihlerinde 10 eski Doğu Bloku ülkesi Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. Avrupa Birliği'nin toplam üye sayısı 27'ye ulaşmıştır. Avrupa Birliği'nin altıncı genişleme süreci olan 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan'ın da Avrupa Birliği'ne dâhil olmasıyla eski Doğu Bloku ülke sayısı 11'e yükselmiştir.

Coğrafi ölçüt ve veriler ele alındığında 2022 yılı verilerine göre Avrupa Birliği ülkelerinin toplam nüfusu 440 milyonu bulmuştur. Avrupa Birliği içinde eski Doğu Bloku ülkelerinin nüfusu ise 107 milyon ile %24'ü bulmuştur. Avrupa Birliği'nin toplam yüzölçümü ele alındığında 4 milyon 142 bin kilometrekareyi bulmuştur. Eski Doğu Blokunun payı ise yaklaşık 1 milyon 135 bin kilometrekare ile %27'lik kısmını oluşturmuştur.

İncelenen ülkelerin ekonomik yapıları ele alındığında büyük bir pazar payının olduğu saptanmaktadır. Bu ülkelerin gelişmiş Batı Avrupa

ülkeleri ile eski SSCB kontrolü altında bulunan ülkeler arasında köprü görevi gördüğü düşünülmektedir. Bundan dolayı da Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkeler ekonomik ve ticari açıdan geniş bir yelpazeye sahiptir.

Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında Avrupa Birliği'ne üye eski Doğu Bloku ülkelerde ekonomik istikrarın sağlanabilmesi adına, hayat standartlarının iyileşmesi, satın alım gücünün artması ve rekabet ortamının gerçekleşmesi için serbest piyasa mekanizmasının gerekliliği tartışılmaz kabul edilmiştir. Geçiş sürecindeyken bu ülkeler batı ülke ekonomilerinin sağladıkları teknik ve mali yardımlar sayesinde piyasa ekonomisine geçiş sürecini daha kısa zaman diliminde tamamlamışlardır.

MDA ve Baltık ülkelerinde devlet kontrolündeki üretim tesislerinin kısa sürede özelleştirilmesi makroekonomik yapı üzerinde olumlu etkiler oluşturmuştur. Avrupa Birliği'ne üyelikle birlikte ekonomik ve sosyal istikrar sağlanmıştır. Piyasa ekonomisine geçmekle, AB ve NATO'ya üye olmakla Orta ve Doğu Avrupa'da, Balkanlarda ve Baltık bölgelerinde güven koridoru oluşmuştur.

MDA ve Baltık ülkelerinin piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede tamamlamaları ve AB ve NATO gibi önemli kuruluşlara üye olmalarının önemli nedenlerinden biri de merkezi planlı ekonomi sisteminde daha kısa süre (44 yıl diğer BDT ülkeleri 73 yıl) kalmalarından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı MDA ve Baltık cumhuriyetleri diğer eski sosyalist ülkelere göre daha avantajlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu avantajlardan bazıları; gelişmiş Avrupa ülkelerine coğrafi yakınlık, yabancı sermayenin kolay girişi, nitelikli işgücünün diğer eski sosyalist ülkelere göre fazla olması ve ana ekonomik sektörlerden sanayi sektörünün daha fazla paya sahip olması olarak sayılabilir.

Çalışma neticesinde piyasa ekonomisine geçiş reformlarını uygulayan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılarında istikrarın yakalandığı, hayat standartlarında ilerlemelerin kaydedildiği ve refah düzeyinin yükseldiği bulguları elde edilmiştir. Ayrıca merkezi planlı ekonomik sistemin topluma yeterince adil davranmadığı anlaşılmıştır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Aksel, E. (2019). Piyasa ekonomisine geçiş süreci ve sonrasında Türkiye-Rusya Federasyonu ekonomik ilişkiler (T.C. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Burdur).

Balcı, M. (2022). AB ve NATO üyeliğinin Üç Baltık ülkesine getirdikleri. *Uluslararası Afro- Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 7(14).

Bistrova, N. E. (2005). *Образование восточного блока, Российская история*. Erişim tarihi: 07.07.2023. <https://российская-история.рф>.

Bulut, R. (2014). SSCB'nin Dağılması ve Rusya Federasyonu'nda serbest piyasaya geçiş. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) İİBF Dergisi*, 1(2), 7 – 19.

Bulut, R. (2017). Sovyetler Birliği sonrası Baltık ülkeleri, ekonomik yapısı, Avrupa'ya entegrasyonu ve Türkiye ile ilişkileri. *Göller Bölgesi Ekonomi ve Kültür Dergisi "Ayrıntı"*, 5(53), 53-57.

Bulut, R. (2023). İktisadi ve idari bilimlerde araştırma ve değerlendirmeler. *Kuruluşundan Günümüze Çin Ekonomisinin Büyüme Dönemleri ve Türkiye ile Ticari İlişkiler*, 11, 189-210.

Çelik, O. (2018). *Romanya ülke raporu*. İzmir Ticaret Odası, Uluslararası İlişkiler Müdürlüğü.

Çernov, V. M. (2007). *Великая русская революция*. М.: Центрполиграф, 178.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). (2022). Erişim tarihi: 01.08.2023. <https://www.deik.org.tr>.

Dinç, C. (2011). Avrupa Birliği'nin beşinci genişlemesi: Ana temalar ve faktörler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 6(2), 201-233.

Golovchenko, V. I. (2009). *Party-ideological factor of transformation of modern Russia*. Saratov. Nauka.

Gorbachjov, M. S. (1988). *Perestroika: new thinking for our country and for the world*. Moscow. Politizdat.

Gürler, A. Y. (2018). Rusya Federasyonu'nun diaspora politikası (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

Hüseyinov, F. (2001). Avrupa Birliği – BDT Ülkeleri İlişkilerinin Hukuki Çerçevesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 50(2001).

Jantsan, S. (2013). Geçiş ekonomilerinde Reform sürecinin Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı).

Karadeniz, D. (2018). Doğu Avrupa ülkeleri'nin demokratikleşmesine Avrupa Birliği'nin etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Anabilim Dalı).

Kılınç, E. (2020). İnsani gelişme raporuna göre gelişmiş ekonomiler içerisinde yer alan (Rusya, Slovenya ve Malta) ülke incelemeleri. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 95-114.

Orallı, L.E. (2021). Doğu Blok'unun yıkılması ve Avrupa bütünleşmesinde Ortak Avrupa Evi tezi. *Tesam Akademi Dergisi*, 8(2), 343-369.

Saidov, Z. (2020). *Rusya Tarihi*. Душанбе.

Tunç, H. & Türkoğlu, K. (2007). Doğu Blok'unun yıkılması sonrasında (Post – Komünist) devletlerde Anayasa yapım yöntemleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1133-1164.

Türker, H. (2021). *Letonya Cumhuriyeti ülke raporu*. İzmir Ticaret Odası, İş Geliştirme Müdürlüğü.

Türker, H. (2018). *Çekya ülke profili*. Uluslararası İlişkiler Müdürlüğü Avrupa Birliği Şefliği.

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. (2022). Bulgaristan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri (2020- 2021). Erişim tarihi: 10.08.2023. <https://ticaret.gov.tr>.

T.C. Ticaret Bakanlığı, (2022). Slovenya Ülke Profili, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi: 10.08.2023. <https://www.sutso.org.tr>.

T.C. Ticaret Bakanlığı, (2020). Hırvatistan Ülke Profili, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi: 12.08.2023. <https://ticaret.gov.tr>.

Yüce Dural, B. (2007). Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Planlı Ekonomiden Piyasa Ekonomisine Geçişleri ve Bu Sürece Avrupa Birliği'nin Katkıları (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uluslararası İktisat ve İktisadi Kalkınma Anabilim Dalı, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

OKA (Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı). (2010). *Romanya ülke raporu*. Erişim tarihi: 10.08.2023. <https://oka.ka.gov.tr>.

CIA Factbook (2011). Erişim tarihi: 08.08.2023. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.

Le Centre virtuel de la connaissance sur l'Europe (CVCE). (2022). Erişim tarihi 08.08.2023. http://www.cvce.eu/obj/the_cold_war_1945_1989_full_text-en-6dfe06ed4790-48a4-8968-855e90593185.html.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Bulgaristan'ın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/bulgaristan-ekonomisi.tr.mfa>

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Çek Cumhuriyeti'nin ekonomik görünümü*. Erişim tarihi: 29.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cek-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Hırvatistan'ın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/hirvatistan-ekonomisi.tr.mfa>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Macaristan'ın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/macaristan-ekonomisi.tr.mfa>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Polonya'nın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/polonya-ekonomisi.tr.mfa>.

Eskişehir Ticaret Odası (ETO). (2019). *Ülke raporları*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.etonet.org.tr/ulke-raporlari>.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2023). Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.tccb.gov.tr>.

Eskişehir Ticaret Odası (ETO). (2019). *ABB Bilgi Merkezi*. Erişim tarihi: